

Ulrich Beck'in Risk Toplumu Teorisi Çerçevesinden Covid-19 Pandemi Sürecinin Değerlendirilmesi

The Evaluation of Covid-19 Pandemic Process form the Framework of Ulrich Beck's Risk
Society Theory

Özlem DUĞAN*

Öz

Risk, yaşam var olduğundan beri insanlığın karşılaştığı tehlike ve tehdit durumlarını ifade etmektedir. İnsanlık riskleri bertaraf etmek için ilk çağlardan günümüze kadar geçen dönemde bilim ve teknolojinin gücünü kullanarak doğaya müdahale etmeyi öğrenmiştir. Doğaya müdahale günümüzde o kadar çok ileri gitmiştir ki Beck'in risk toplumu teorisinde ifade ettiği şekliyle doğa yapay bir duruma dönüşmüştür. Dolayısıyla eskisinden çok daha fazla risklerle dolu bir dünya ortaya çıkmıştır. Risk toplumu teorisinde Beck'in küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasında sınırların bir anlamının kalmadığını ifade etmesi Covid-19 pandemi sürecinde dünyanın herhangi bir köşesinde ortaya çıkan pandeminin bütün ülkeleri kısa sürede ve hızla etkiler hale gelmesi açısından önemli bir değerlendirmedir. Bu çalışma, Beck'in risk toplumu teorisinde dile getirdiği küreselleşme, bumerang etkisi, gerçeğe susamışlık, sosyal eşitsizlik, riskin inkârı, risk pazarlaması, bireyselleşme, bilimin yetersizliği ve itibar kaybı, medyanın riski sunuş biçimi konuları ile bağlantılı olarak pandemi süreci üzerinden değerlendirilmektedir. Pandeminin sebeplerinin ve ortaya çıkan sonuçlarının Beck'in risk toplumu teorisinde ortaya koyduğu sonuçlar ile örtüşmesi önemsenerek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Risk Toplumu Teorisi, Ulrich Beck, Covid-19, Covid 19-Pandemisi

Abstract

Risk refers to the situations of danger and threat that humanity has faced since life has existed. Humanity has learned to intervene in nature by using the power of science and technology to eliminate risks from the earliest ages to the present day. Today, interference with nature has gone so far that nature has turned into an artificial state, as Beck expressed in the theory of a risk society. Therefore, a world has emerged as full of risks much more than before. Beck's statement that there is no sense of borders between countries due to

* Doç.Dr., Uşak Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü, Uşak, Türkiye, E-posta: ozlem.dugan@usak.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9028-7989>.

the impact of globalization in his theory is an important evaluation in terms of the fact that the pandemic that occurs in any region of the world in the Covid-19 pandemic period affects fast all countries in a very short time. In this study, globalization, boomerang effect, thirst for truth, social inequality, risk denial, risk marketing, individualization, lack of science and loss of reputation, the way the media presents risk are evaluated through the pandemic period in connection with the issues expressed by Beck in his theory. It is significant that the results revealed by Beck coincide with the causes of the pandemic and its consequences.

Keywords: Risk, Theory of Risk Society, Ulrich Beck, Covid-19, Covid-19 Pandemic

Giriş

Çernobil felaketinden sonra yayımlanan Alman Sosyolog Ulrich Beck'in "Risk Toplumu: Yeni Bir Moderniteye Doğru" isimli kitabı yaşanan Covid-19 pandemi sürecini anlamak açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Risk toplumu teorisini literatüre kazandıran Beck'in (2011) ifade ettiği gibi ülkeler arasında sınırların bir anlamının kalmadığı günümüzde dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan pandemi bütün ülkeleri etkiler hale gelmiştir. Bu bağlamda risk toplumunun içinde bulunduğu durum ile günümüzde halen varlığını devam ettiren pandemi sürecinde ortaya çıkan sonuçlar birbirine benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla incelenmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. Bu çalışmada Beck'in risk toplumu teorisi üzerinden Covid-19 pandemi süreci değerlendirilmektedir. Bu kapsamda; risk toplumu teorisinde ele alınan riskin küreselleşmesi, bumerang etkisi, sosyal eşitsizlik, riskin pazarlanması, riskin inkârı, gerçekliğe susamışlık, bilimin yetersizliği ve itibar kaybı, bireyselleşme, medyanın riski sunuş biçimi pandemi sürecinde yaşanan gelişmeler üzerinden incelenmektedir.

Risk Küreseldir

Beck'e (2011) göre risk küreseldir, risk herhangi bir bölgeye, ülkeye veya medeniyete özgü değildir (s.59). Dünyanın modern topluma dönüşmesini risk kavramı ile açıklayan Beck (2011), dünyanın modernleşmenin getirdiği tehlike, korku ve güvensizlik ile dolu bir dünyaya dönüştüğünü ifade eder (s.21). Küreselleşmenin etkisiyle ülkeleri birbirine bağlayan sınırların bir anlamının kalmadığını ifade eden Beck'in bu konudaki açıklamaları Covid-19 pandemi sürecinde de yaşanmaktadır. Bu süreç riski küresel hale getirmiş ancak çözümü küresel işbirliği mekanizmasına dönüştürememiştir. Pandemiye küresel ölçekte bir çare üretmeyen uluslararası kurumlar eleştirinin odağında yer almıştır. Aynı zamanda pandemiye karşı ortak çözüm üretmek yerine virüsü üreten ve yayan ülkelerin birbirini suçlama yaklaşımı sorunun çözümünü daha da zorlaştırmaktadır. Küreselleşmenin nimetlerinin belirli bir kesimin elinde olduğu ancak küreselleşme sonucu ortaya çıkan risklerin ise her kesim tarafından paylaşıldığı Covid-19 pandemi sürecinde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla uluslararası kuruluşların yerine ulus devletlerin pandemi sürecinde daha ön plana çıktığı ancak ekonomi ve teknoloji açıdan güçsüz olan ülkelerin ise, Covid-19 pandemi sürecinde bir anlamda kaderine terk edildiği görülmektedir.

Bumerang Etkisi

Beck'in (2011) "*yoksulluk hiyerarşiktir; kirli hava tabakası demokratiktir*" cümlesinde ifade ettiği gibi riskler, belli bir kesimi etkilediği gibi tüm insanlığı etkileyebilecek niteliktedir (s. 49). Beck'e (2011) göre, riski üretenler ve riskten kazanç sağlayanlar bu risklere eninde sonunda maruz kalmaktadırlar. Beck'in "Bumerang etkisi" olarak açıkladığı süreç, tehlikeleri denizaşırı ülkelere göndererek onlardan kurtulan ve sonrasında ucuz gıda maddeleri ithal eden zengin ülkeleri de etkilemektedir (ss. 27-28). Zengin-yoksul ve yöneten-yönetilen ayrımlarının anlamını yitirdiği küresel risk toplumunda herkes riskin hedefi haline gelebilir. Covid-19 pandemi sürecinde virüsün zengin-yoksul ayrımı yapmadan bütün insanları etkilemesi bumerang etkisini ortaya koymaktadır. Pandemi zengin-fakir ayrımı yapmadan her kesimden insanın virüse yakalanması ile riski üretenlerin de eninde sonunda bu olumsuzluklara maruz kalacaklarını göstermektedir. Pandemi sürecinde gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin bütünü pandemiden olumsuz yönde etkilenmiştir. Dolayısıyla risk zengin kesimleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum pandemide bumerang etkisinin ortaya çıktığını göstermektedir.

Sosyal Eşitsizlik (Servet Tepede, Risk Dipte Birikir)

Beck (2002) risk toplumu teorisinde sınıflı bir toplum yapısını kabul etmese de risklerin sonuçlarının eşit olmayan bir şekilde dağıtıldığını, toplumsal eşitsizliklere neden olduğunu belirtir (s. 42). Risk bölüşümünün tarihi servet gibi risklerin de sınıfsal modellere sadık kaldığını gösterir. Ancak bu sefer işlem tersten olur. Servet tepede, riskler ise dipte birikir. Dolayısıyla riskler sınıflı toplumu ortadan kaldırmadığı gibi aksine güçlendirir. Yoksulluk güvenlikten yoksun olmayı ve risk bolluğunu kendisine çeker (Beck, 2011, s. 47). Bu haliyle riskli sanayilerin ücretlerin düşük olduğu ülkelere aktarılması tesadüf değildir. Salgın hastalıklar, her ne kadar zengin-fakir ayrımı yapmadan her kesimi etkilese de zenginlerden çok yoksul kesimi daha derinden sarsmaktadır. Ekonomik açıdan zayıf olan ve gelir durumu iyi olmayan kesimlerin pandemiden çok etkilendiği, temiz suya erişemediği, sağlık imkânlarına ulaşamadığı ve aşı yaptıramadığı ortadadır. Pandemi, sosyal ve ekonomik sınıf ayrımlarını derinleştirmekte ve virüsü daha ölümcül hale getirmektedir. Toplumun alt kesimlerindeki insanlar virüsün etkilerini daha ağır yaşamaktadırlar. Sosyal eşitsizlik sadece temiz su, hijyen, fiziki imkanlar ve aşıya ulaşmada değil aynı zamanda gıda güvenliğinde ve eğitimde de eşitsizliğe neden olmaktadır. Okulların kapatılması öğrencilerin eğitimde eşitsizliklerle karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Okulların pandemi boyunca kapatılması yoksul çocuklarda sosyal ve sağlık alanında olumsuz sonuçlara yol açmakta ve toplumsal eşitsizliği artırmaktadır. Çevrimiçi eğitimde de eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Evinde interneti olmayan insanlar, çevrimiçi eğitime erişmekte zorluk çekmektedir. Dolayısıyla pandemi toplumsal eşitsizlikleri artırmakta ve yoksul ülke insanlarını risk ile daha fazla karşı karşıya bırakmaktadır.

Riskin Pazarlanması

Üretim ve tüketim aracılığıyla yeni düzene geçilmesini risk toplumunun başarısı olarak gören Beck'e (2011) göre bu dönemde ihtiyaçların yerini artık kendi kendini üretebilen risk almıştır

Riskler; reklam gibi iletişim araçlarıyla satış ihtiyaçlarına uygun bir şekilde uzun vadeye yayılabilir ve manipüle edilebilir. Değişik risk tanımları ile yeni ihtiyaçlar ve pazarlar yaratılabilir (ss. 82-83). Ekonomik bir değer haline gelen sağlık sektörü zamanla önemli ölçüde değişmiştir. Biyomedikal cihazların gelişimi, ilaçların gelişimi, özel hastanelerin ve sağlık sigorta şirketlerinin kurulması, estetik ameliyatların artması, kişisel bakım ürünlerinin çoğalması gibi faktörler sağlık alanının ekonomik değeri yüksek bir sektör haline gelmesine neden olmuştur. Özellikle hastalıklardan koruduğu söylenen birçok ürün piyasaya sürülmekte ve pazarlanmaktadır. Beck'in bilimin üretime ve verimliliğe odaklı olması nedeniyle riski kabul etme ve önlemede yetersizliğini vurgulaması pandemi boyunca aşı üretimi konusunda yaşanmıştır. Kapitalist toplumlarda bilimsel çalışmaların daha çok kar odaklı yapılması aşı dağıtımında dengesizliklere neden olmaktadır. ABD'de pandemi ile ilgili çalışmalar yapan Ulusal Alerji ve Enfeksiyon Hastalıkları Enstitüsü yöneticisi Dr. Anthony Fauci'nin "Remdesivir" ile ilgili medyaya ilacın "mucizelerini" anlatması tıbbın pazarlama açısından geldiği noktayı gösterir niteliktedir (İcer.org, 2020). Yine maske, kolonya ve hijyen sektöründe faaliyet gösteren birçok işletme büyük oranda bu kriz döneminde kar elde etmişlerdir. Pandemi ile birlikte koruyucu maskelere ve sağlık ürünlerine yönelik talep artmıştır. Bunun sonucunda söz konusu ürünlere yönelik stoklar oluşturulmuş ve aşırı yükselen fiyatlarla ürünler yeniden satışa sunulmuştur. Bu durum riskin pazarlanabilir bir unsura dönüştüğünün kanıtı niteliğindedir.

Üretkenlik Ügruna Riskin İnkârı

Üretkenlik ügruna yaratılan risklerin ihmal edilmesi, bilimsel ve teknik ilginin birinci önceliğinin verimlilik olması, bununla bağlantılı olarak tehlike ve risklerin inkâr edilmesine neden olmaktadır. Beck'e (2011) göre bilimsel ve teknik rasyonelliğin ekonomik tek gözlüğü riskin üretimi ve yanlış değerlendirmenin sonucudur. Bu tek göz sadece üretkenliğin avantajlarına odaklanır. Bunun sonucunda inkâr edilen riskler hızlı ve sağlam bir şekilde gelişir (ss.63-65). Pandemi sürecinde yaşanan durumlar insanlığın doğaya ne kadar müdahale ettiğini de ortaya koymaktadır. Hava ve suyun kirlenmesi, doğal gıdaya erişimin güçleşmesi ve salgın hastalıkların artması ortaya çıkan risklerin birer ipucudur. Ancak riskler görünür hale gelene kadar önlem alınmaz. Covid-19 pandemi önlemleri çerçevesinde insanların uzun süre evlerinde kalmaları, otomobil kullanmamaları, doğaya müdahale edememeleri gibi nedenlerle dünyanın kendini temizlediği şeklinde yayınlanan haberler insanlığın doğayı ne kadar kirlettiğini göstermektedir. Pandemi boyunca doğanın dengesinin değişmesi, boş sokaklarda insanların yerini hayvanların alması, doğanın temizlenmesi ve hava kirliliğinin azalması insanların doğaya verdiği tahribatın ne denli olduğunu ortaya koymaktadır. Pandemi ile birlikte görünmeyen riskler görünür hale gelmiştir.

Gerçekliğe Susamışlık

Pandemi sürecinde en çok tartışılan konulardan biri de infodemi kavramı olmuştur. Eysenbach (2002), infodemiyojiiyi epidemiyolojinin tanımından esinlenerek, sağlık bilgisinin ve yanlış bilginin dağılımı ve belirleyicileri ile ilgili çalışmalar olarak tanımlamaktadır. Riskin tanımlanamazlık niteliğine dikkat çeken Beck, içinde bulunulan süreci "gerçekliğe susamışlık" kavramı ile açıklamaktadır. Bilgi kirliliği riskli-risksiz ayrımını zorlaştırır. Bu sosyo-psikolojik durumda birey tanımlanmış risklerden

kaçınmaya çalışır. Riskler, toplumların geleceğe yönelik endişeleri aracılığıyla sosyal olarak inşa edilir, bilgi “değiştirilebilir, büyütülebilir, dramatize edilebilir veya küçültülebilir” ve bu ölçüde sosyal tanımlara açıktırlar (Beck, 2011, ss. 22-23). Risk tanımının zamanla değişmesi neyin risk olduğu ya da olmadığı ayrımını zorlaştırmaktadır. Covid-19 pandemi sürecinde de aşırı bilgi kirliliği ve bilgi açlığı toplumun risk algısını önemli oranda etkilemiştir. Dünya Sağlık Örgütü, Covid-19 ile ilgili gerçek olmayan veya yanlış bilgilerin yayılımının “aşırı bilgi yükünün kaçınılmaz olarak beraberinde yanlış veya güvenilir olmayan bilgileri getireceğini açıklamış ve dolayısıyla bu durumu infodemi kavramı ile tanımlamıştır (WHO, 2020). Dünya Sağlık Örgütü’nün “biz sadece bir pandemiyle değil aynı zamanda bir infodemiyle de savaşıyoruz” açıklaması (WHO, 2020) pandemi ile ilgili yanlış bilgilerin yayıldığını göstermektedir. Beck’in (2011) “risk çözücüler” olarak ifade ettiği kurumlar, politikacılar ve uzmanlar pandeminin tehlikeli olduğu söylemleri ile panik inşa ederken, bir taraftan da nasıl korunacağına dair “riskten kaçış pazarları” oluşturmuşlardır. Söz konusu gruplar tarafından belirsizlik, öngörülemezlik ve korunamazlık özelliklerini barındıran pandemiye karşı riskleri ortadan kaldıran çeşitli tedavi yöntemleri sunulmuştur. Pandemi nedeniyle hastalanan, işlerini kaybeden, karantinada kalan, sevdiklerini yitiren ya da sevdiklerini kaybetme korkusu yaşayan birçok insan bu zorlukların yanı sıra yanlış bilgiye maruz kalmış ve bu süreçte kafalar daha da karışmıştır. Bu durum insanların pandemi ile mücadelesini zorlaştırmış, psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkilemiş ve neyin doğru neyin yanlış olduğu ayrımını yapmayı zorlaştırmıştır.

Bilimin Yetersizliği ve İtibar Kaybı

Beck (2011), bilimde aşırı uzmanlaşmanın risklerle başa çıkmayı zorlaştırdığını, bilimin insana hastalık bulaştırdığını ve doğayı kirletmenin düzenleyicisi olduğunu vurgular. Bilimler aşırı özelleşmiş işbölümüyle, yöntem ve teori anlayışlarıyla dışarıdan belirlenen tarzda uygulamadan kaçınmalarıyla uygarlığın risklerine tepki gösterme kabiliyetinden yoksundur, ancak bu risklerin ortaya çıkışında ve büyümesinde olağanüstü pay sahibidirler (Beck, 2011, s. 87). Bilimselleşme ilerledikçe, risk durumları ve çatışmaları kamu bilincinde ortaya çıktıkça, eylem baskısı artar ve toplumun bilimsel olarak üretilmiş “tabu toplumuna” dönüşme tehlikesi büyür. Bilimler, “tabu kırıcı” değil “tabu tasarımcısı” rolüne bürünür (Beck, 2011, s. 236). Covid-19 pandemi sürecinde de bilim tartışılmış, uzmanların virüs ile ilgili yaptığı çelişkili ve tutarsız açıklamaları insanların tedirginliklerini artırmıştır. Örneğin, maskenin salgından koruduğunu dile getiren uzmanların yanı sıra korumadığı şeklinde açıklamalarda medyada yer almıştır. Pandeminin yan etkileri ve ölümcül olma oranının uzun süre uzmanlar tarafından bilinmemesi, aşı ve ilacın birçok insan öldükten sonra bulunması bilimin ilerlemesine rağmen modern çağda ortaya çıkan riskler karşısında yetersiz kaldığını göstermektedir.

Bireyselleşme

Günümüzde giderek artan bireyselleşme, özellikle sanayi sonrasında hız kazanmıştır. Beck’e (2011) göre, modernleşme ile birlikte gelenekten arınma sonucunda bireyselleşme ön plana çıkmıştır. Sanayileşme sonrası emek piyasasının hareketli yaşamı bireyi komşuluk, aile, dostluk ilişkilerinin yanı sıra, bir toprağa ve kültüre bağlılığını azaltmıştır. Haliyle eskiden bireyin yaşadığı olumsuzluklar

“kaderin silsilesi” olarak algılanırken, bugün bir sınavı geçememekten işsiz kalmaya ya da boşanmaya kadar pek çok olay “kişisel başarısızlık” olarak görülmektedir. Bu durumda birey başarılı olmak için toplumsal kimliğini ve grup aidiyetini seçmek, kendi imajını değiştirmek durumundadır (Beck, 2011, ss. 206-207). Modernleşmenin bir sonucu olarak çıkan bireyselleşmenin boyutları pandemi sürecinde de ortaya çıkmıştır. Avrupa Ülkeleri ve ABD’de virüs nedeniyle ölen ancak yalnız başına yaşadıkları için kimsenin haberi olmadığı insanların sayısı az değildir. Bu durum bireyselleşmenin ne kadar yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Bireyselleşme sonucu ortaya çıkan yalnızlık, pandemi sürecinde sosyal değerleri hatırlanmayı, empati yapmayı, yaşlı ve ihtiyaç sahibine yardım etmeyi, paylaşmayı, aile olmayı, birlikte olmayı ve dayanışmayı tekrar gündeme getirmiştir. Pandemi döneminde yalnız yaşayan bireylerde, aileyi yanına alma, geçici olarak aileye taşınma, onlara manevi ve maddi destek sağlama, aileyi daha sık ziyaret etme gibi davranışlar görülmüştür. Türkiye’de ise pandemi boyunca dayanışma, birlik ve beraberlik duygularının ön plana çıkması geleneksel değerlerin önemini tekrar gün yüzüne çıkarmıştır. Ancak uzun süre aynı mekânı paylaşan aile bireylerinin alışmadıkları bu durum bazı aile bireylerinin şiddete başvurmalarına ve boşanmalarına neden olmuştur. Bu durum modernleşmenin sonucu ortaya çıkan bireyselleşmenin artık geri döndürülemeyeceği şeklinde değerlendirilebilir.

Medyanın Riski Sunuş Biçimi

Risk toplumunda medya riskin üretilmesi, ortaya çıkması ve yeniden inşa edilmesinde rol oynar. Risk toplumunda kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun riskin görünür olmasında önemli bir rolü var. Bu doğrultuda televizyon insanları yalıtır ve standartlaştırır. Geleneklerden, deneyim ve yaşam bağlarından koparır. Herkes kurumsal olarak üretilen televizyon programlarını tüketir. Böylelikle yığınlar halinde yalıtılmış bir toplum ortaya çıkar (Beck, 2011, s. 201). Söz konusu durum medyanın kurumsal bağlılıkları artırdığı şeklinde değerlendirilebilir. Beck’e (2002) göre medya küresel, çevresel ve ekonomik riskleri yeniden üretmektedir (s. 45). Pandemi boyunca evlerine kapanan bireyler bilgiyi medyadan almış, medya toplumunda kaygı ve panik yaratmış, uzman görüşleri farklılık arz etmiş ve belirsizlik durumları yaşanmıştır. Dolayısıyla medya riski yeniden inşa ederek bireylerin pandemi konusunda korkularını daha da artırmıştır. Özellikle pandeminin ilk çıkış yeri olarak görülen Çin’de insanların sokakta aniden yere düşme görüntüleri medyada tekrar tekrar verilerek insanlarda endişe ve korku oluşturulmuştur.

Sonuç

Hayatımızı önemli oranda etkileyen pandemi hızlı bir şekilde yayılarak sınırları ortadan kaldırmıştır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak görülen bu durum dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan bir olumsuz durumun kısa sürede bütün ülkeleri etkisi altına alması artık sınırların bir anlamının kalmadığını göstermektedir. Riskli bir durum olarak değerlendirilen pandemi zengin yoksul ayrımı yapmadan bütün insanlığı derinden etkilemiştir. Sınıflı topluma karşı çıkan Beck, risklerin en fazla yoksul insanları etkilediği şeklindeki görüşü pandemi sürecinde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Beck’e (2011) göre servet tepede, risk ise dipte birikir. Sosyal eşitsizlikleri pandemi da daha da görünür olması Beck’in bu konudaki görüşlerini haklı çıkarmaktadır. Pandemiye yoksul ülke insanları birçok

açından olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün pandemi ile mücadelede yoksul ülke insanların aşıya erişemediği bu nedenle de pandeminin daha uzun süreceği şeklindeki uyarılarına rağmen yoksul ülke insanları ihtiyaç duyduğu aşıya kavuşamamıştır. Beck'in riskin pazarlanabilir bir unsur haline geldiğini ifade etmesi risk toplumunu anlamak açısından önemlidir. Pandemi süreci riskin nasıl pazarlandığını ortaya koyması açısından önemli bir örnek olarak görülebilir. Pandemide maske, kolonya ve hijyen ürünlerine yapılan abartılı zamlar, söz konusu ürünlerin stoklanıp piyasaya sürülmemesi riskin nasıl pazarlandığını göstermektedir. Aşı ve ilacın koruyucu etkilerinin fazla olduğunu dile getiren uzmanlar da riskin pazarlanmasına söylemleri ile bir anlamda destek olmaktadır. Risk toplumunda, risk sadece pazarlanmaz aynı zamanda riskin algılanış biçimine göre ihmal de edilir inkâr da edilir. Risk, üretime odaklı bir sanayi toplumunda göz ardı edilir. Riski üretenler, siyasiler ve bilim insanları bilginin belirsizlik durumu nedeniyle riski inkâr ederler. Pandemi risklerin ihmal edildiğini göstermiştir. Pandemi öncesinde ihmal edilen ve inkâr edilen riskler pandemi sonrasında gün yüzüne çıkmıştır. Hava ve su kirliliğinin yaşanması, doğaya aşırı müdahale edilmesi, doğal gıdaya erişimin zorlaşması görünmez risklerin görünür hale geldiğinin ipuçlarıdır.

Aşırı bilgi paylaşımı nedeniyle yalan yanlış bilgilerin gündemde yer alması Dünya Sağlık Örgütü tarafından infodemi ile kavramı ile açıklanmış, pandeminin yanı sıra infodemi ile mücadele edilmiştir. Beck (2011), riskli-risksiz ayrımını zorlaştıran bu süreci gerçekliğe susamışlık kavramı ile açıklamaktadır. Bu durum da riskli-risksiz ayrımını zorlaştırmakta, insanların çelişkili açıklamalara maruz kalmasına neden olmaktadır.

Risk toplumunda bilim ortaya koyduğu performans ile başarısını kanıtlamış ancak büyük oranda itibarını da kaybetmiştir. Bilimin modernleşme sürecinde itibar kaybetmesi, bilimin konuştuğu konuları sıradan insanların da konuşur hale gelmesi bilime geçmişte biçilen rolün günümüzde azaldığını göstermektedir. Beck'e (2011) göre bilim sorunun çözümü olduğu gibi sorunun sebebi olarak da görülebilir. Pandeminin uzmanlar tarafından üretildiği ve yayıldığı söylemleri bilimin sorunun sebebi olarak görülmesine ya da pandemiden korunmak için ilaç ve aşının üretilmesi bilimin çözüm kaynağı olarak da görülmesine neden olabilir. Bu bağlamda bilim hem sorunun sebebi hem de çözümün kaynağı olabilir. Ayrıca uzmanların pandemi ile ilgili farklı ve çelişkili açıklamalar yapmaları Beck'in bilim insanlarının aynı konuda farklı görüşlere sahip olduğunu ve çatışma yaşadıklarını dile getirmesi ile örtüşmektedir.

Pandemi nedeniyle evlerinde yalnız ölen insan sayısının artması bireyselleşmenin geldiği boyutu ortaya koymaktadır. Riskin pazarlanabilir bir unsur haline gelmesi medyada riskin daha görünür hale gelmesine de neden olmuştur. Pandemi boyunca medyada riskin sunuluş biçimi Beck'in (2011) riskin medyada yeniden inşa edildiği şeklindeki görüşünü de desteklemektedir.

Bu çalışma Beck'in risk toplumu teorisinde dile getirdiği küreselleşme, bumerang etkisi, sosyal eşitsizlik, riskin pazarlanması, riskin inkârı, gerçekliğe susamışlık, bilimin yetersizliği ve itibar kaybı, bireyselleşme, medyanın riski sunuş biçimi konuları ile bağlantılı olarak pandemi süreci üzerinden değerlendirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışma söz konusu konular üzerinden pandemi sürecini ele alması nedeniyle bir sınırlılık oluşturmaktadır. Beck, kitabında risk toplumunun içinde bulunduğu

durumdan nasıl kurtulacağı ile ilgili önerilerde de bulunmaktadır. Bu önerilerin çalışma konusunun dışında tutulması da bir diğer sınırlılıktır. Bundan sonraki çalışmalarda, Beck'in risk toplumu teorisi kitabında dile getirdiği söz konusu konular ayrı ayrı ele alınarak pandemi süreci ele alınabileceği gibi risk toplumu teorisinde sıraladığı öneriler de çalışma konusu olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Beck, U. (2002). The terrorist threat: World risk society revisited. *Theory, Culture & Society*, 19(4), 39-55.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu: Başka bir modernliğe doğru* (K. Özdoğan & B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Eysenbach, G. (2002). Infodemiology: The epidemiology of (mis) information. *The American journal of medicine*, 113(9), 763-5.
- ICER(2020) icer.org. 19.10.2021 tarihinde http://icer.org/wp-content/uploads/2020/11/ICER-COVID_Updated_Report_11102020.pdf adresinden edinilmiştir.
- WHO (2020). who.int. 19.10.2021 tarihinde https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1 adresinden edinilmiştir.
- WHO (2020). who.int. 19.10.2021 tarihinde <https://www.who.int/news/item/11-12-2020-call-for-action-managing-the-infodemic> adresinden edinilmiştir.